

היום נלמד בעזרת ה':

יבמות דף ג

למדנו בדף הקודם שהמשנה כתבה את המקרה הראשון - 'בתו' (היינו בתו מאנוסתו = בת האנוסה מנישואין קודמים), בגלל שאיסורה נלמד מדרשא, והלימוד מדרשא חביב יותר מהמפורש בתורה. הגמרא מקשה: הרי גם כל שאר הנשים שבמשנה נלמדות מדרשא לענין כך שהם פטורות מיבום (הדרשא מ'אחות אשה' תתבאר בעמוד ב)?

הגמרא מתרצת: עיקר איסור העריות שבהם מפורש בתורה, שלא כבתו מאנוסתו שהאיסור לבא עליה נלמד מדרשא. כדלהלן:

אתיא 'הנה-הנה', אתיא 'זמה-זמה': בת אשתו (ממנו או מנישואין קודמים) וכן בת בנה ובת בתה נאסרו: "עֲרֹוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בֵּת בְּנֶה וְאֶת בֵּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלוֹת עֲרֹוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הִנֵּה זָמָה הוּא".

בת בנו או בת ביתו מאנוסתו (=בפסוק זה לא נאמר 'אישה') נאסרו: "עֲרֹוֹת בֵּת בְּנֶה או בֵּת בִּתָּהּ לֹא תִגְלֶה עֲרֹוֹתֶיהָ כִּי עֲרֹוֹתֶיהָ הִנֵּה". אבל בתו עצמה מאנוסתו, נאסרה מגזירה שווה 'הנה' שנאמרה בביתו מאשתו, ובבת בנו וביתו מאנוסתו.

ואילו העונש על בתו מאנוסתו הוא שריפה, כנלמד מביתו מאשתו ('הנה - הנה'), שלמדה זאת בגזירה שווה מחמותו ('זמה - זמה'): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זָמָה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהָן וְלֹא תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכְכֶם".

ליתני לאחות אשה לבסוף: כי כל העריות למדו את פטור היבום ממנה, והרי מה שנלמד מדרשא חביב יותר?

הגמרא מתרצת שאגב שהמשנה דברה על 'אחותו מאמו' ועל 'אחות אמו' היא הביאה – בסמוך גם את 'אחות אשתו'.

ומקשה על כך: אם כן שהמשנה היתה שונה את כל החלק ('בבא' = שער) של האחיות בסוף המשנה ואז 'אחות אשתו' היתה אחרונה?

(המשך בדף הבא ↓)

יוצא לאור ע"י:

"אור הספר התורני" הוצאה לאור

052-7628377

להצטרפות:

mabatladaf18@gmail.com

052-342-4473

אלא תנא קורבי קורבי נקט: אלא הגמרא חוזרת בה. הסיבה שהתנא לא שנה את 'אחות אשה' בתחילה, כי סידר את 15 הנשים לפי קירבתן ליבם:

הקרובות אליו ביותר: **בתו/בת בתו/בת בנו**

ואגב כנ"ל באשתו: **בת אשתו/בת בתה/ בת בנה**

אגב 3 דורות למטה של אשתו - שנה 3 דורות למעלה שלה: **חמותו/אם חמותו/אם חמיו**

לאחר מכן: **אחותו/ אחות אמו**. ואגב קורבי אשתו מצד 'אחים ואחיות': **אחות אשתו**

אגב קרוביו מצד 'אחים ואחיות': **אשת אחיו מאמו/אשת אחיו שלא היה בעולמו**.

ולבסוף: **כלתו**.

ובדין הוא דליקדמה: אמנם שלושת האחרונות שוות בקרבתן אליו, שכולן אינן קרובי עצמו, ואם כן היה צריך להקדים את 'כלתו' החמורה שהיא באיסור סקילה, מאשת אחיו מאמו ואשת אחיו שלא היה בעולמו שהן בכרת? אך משום אגב 'אחים ואחיות' נקט להן קודם לכלתו.

ומאי איריא דתני פוטרות: מדוע כתבה המשנה שהנשים הללו 'פוטרות' את צרותיהן ולא 'אוסרות' את צרותיהן, שהרי לאחר שהן פטורות מיבום ממילא הן אסורות לאח באיסור 'אשת אח'?

מאי קעביד: איזה איסור יש לחלוץ במקום שאין צורך לחלוץ (כי אין יבום)?

תירוץ: **אלמה לא** - אין איסור? והרי יש חשש שאם יראו שהיא חולצת יאמרו במקרה דומה שהיא גם מתייבמת.

אלא התירוץ כיון דבמקום מצוה: רק במקום שיש מצות יבום - הערה אוסרת גם את צרתה ליבם, אבל במקום שאין יבום - לא. **ליעקב יש בת ושמה שרה < שרה נשואה ליצחק < ליצחק יש אשה נוספת ושמה רבקה < יצחק מת < יעקב מותר להתחתן עם רבקה שהיתה צרת בתו**. ולכן לא כתוב 'אוסרות' שאז היינו חושבים שהערה אוסרת את צרתה כמו ערה דהיינו גם שלא ביבום.

כל העולה ליבום עולה לחליצה: רק אשה השייכת במצות יבום אפשר לעשות לה חליצה (כשהיבם אינו מעוניין ליבם אותה), אבל אשה שאינה יכולה כלל להתייבם לא שייך בה חליצה.

(המשך בדף הבא ↓)

וליתני מן היבום ומן החליצה: קודם יבום שהוא העיקר, ורק אם לא ירצה היבם עושים חליצה?

מצות חליצה קודמת למצות יבום: לדעת אבא שאול המצוה ליבם היא רק לשם שמים, אבל העושה כן לשם יופי או לאישות הרי הוא כאילו בא על הערוה 'וקרוב בעיני להיות הולד ממזר'. ואם כן בדורות הללו שלא מכוונים לשם שמים עדיף לחלוץ ולא ליבם, ולכן כתב התנא של המשנה את חליצה קודמת ליבום.

מניינא דרישא למעוטי מאי, ומניינא דסיפא למעוטי מאי: הגמרא שואלת שתי שאלות: 1. המשנה אמרה ברישא - 'חמש עשרה נשים', ומשמע שזה בא למעט שרק חמש עשרה הנשים הללו ולא אחרות, א"כ מי הם? 2. המשנה אמרה בסיפא - 'הרי אלו פטורות את צרותיהן', ומשמע שזה בא למעט שרק אלו פטורות ולא אחרות, א"כ מי הם?

תשובה: 1. למעט את דעת רב הסובר שאף צרת סוטה אסורה, ובאה המשנה לומר שהיא מותרת. **לראובן יש שתי נשים - רחל ולאה < רחל זינתה ולכן נאסרה עליו > ראובן מת ללא בנים < שתיהן נופלות ליבום לפני שמעון אחיו של ראובן.** לדעת רב כשם שרחל נאסרה על ראובן כך היא נאסרה על שמעון ואינו יכול לייבמה, וכשם שרחל פטורה מיבום כך צרתה (= לאה) פטורה מיבום. המשנה לא סוברת כך.

2. למעט את דעת רב אסי הסובר שאף צרת איילונית (= אשה שאינה ראויה להוליד) אסורה, ובאה המשנה לומר שהיא מותרת. **לראובן יש שתי נשים - רחל ולאה < רחל איילונית > ראובן מת ללא בנים < שתיהן נופלות ליבום לפני שמעון אחיו של ראובן.** הדין הוא שאיילונית פטורה מיבום, רב אסי סובר שכשם שאיילונית פטורה מיבום כך צרתה פטורה. המשנה לא סוברת כך.

לרב ולרב אסי למעוטי מאי? לשיטת רב שצרת סוטה פטורה ולשיטת רב אסי שצרת איילונית פטורה, א"כ מה המשנה באה למעט?

אי סבירא להו דהדדי: כלומר אם כל אחד מסכים לדעתו של השני, הרי שמיעוט אחד בא למעט את 'צרת ממאנת' ומיעוט נוסף למעט את 'צרת מחזיר גרושתו'. **'צרת ממאנת': שמעון נשוי לרחל שהיא יתומה קטנה, וללאה < שמעון מת ללא בנים > שתיהן נופלות ליבום לפני ראובן אחיו < רחל היתומה הקטנה ממאנת בראובן.** רב ורב אסי סוברים שבמקרה זה שתיהן פטורות מיבום, לפי שכשם שרחל יכולה למאן

בבעלה (= שהרי קידושיה הם רק מדרבנן כפי שביארנו בתחילת המסכת) כך היא יכולה למאן ביבם (= ראובן), ואם אכן היא מיאנה בו הרי שצרתה (= לאה) אסורה להתייבם לו אבל חייבת לחלוץ לו (= מהטעם שיבואר לקמן י"ב.), ולכך באה המשנה למעט שרק חמש עשרה נשים פוטרות את צרותיהן מיבום וחליצה, וזו אמנם פטורה מיבום אבל חייבת בחליצה.

'צרת מחזיר גרושתו': שמעון נשוי לרחל ולאה < שמעון גירש את רחל < הלכה רחל ונישאת לאיש אחר < בעלה החדש של רחל מת < הלך שמעון ונשא שוב את רחל שלא כדין (= אסור מן התורה לאדם להחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר) < שמעון מת ללא בנים < שתיהן נופלות ליבום לפני ראובן אחיו. במקרה זה שתיהן אסורות להתייבם לראובן, ולכך באה המשנה למעט שרק חמש עשרה נשים פוטרות את צרותיהן מיבום וחליצה, ואלו אמנם פטורות מיבום אבל חייבות בחליצה.

ואי לא סבירא להו דהדדי: כלומר ואם אין כל אחד מסכים לדעתו של השני, הרי שמיעוט אחד בא למעט את מיעוט חברו, דהיינו שלרב מיעוט אחד בא למעט 'צרת איילונית' ולרב אסי הוא ממעט 'צרת סוטה', והמיעוט השני בא למעט או 'צרת ממאנת' או צרת מחזיר גרושתו'.

קושיא: לרב הסובר שצרת סוטה אסורה ולרב אסי הסובר שצרת איילונית אסורה, א"כ שהמשנה תכתוב אותם יחד עם הנשים הפוטרות את צרותיהן.

תירוץ: המשנה כתבה רק את המקרים בהם שייך הפטור של 'צרת צרה' (= ביארנו לעיל בתחילת המשנה), דהיינו את המקרים בהם אפשר לומר את הדין של 'הלכה צרת בתו ונישאת לאחיו השני' וכו', לפי שבתו היא ערוה רק עליו (= היבם) ולא על שאר האחים ולכן היא יכולה להינשא לאח אחר, אבל בסוטה ואיילונית לא שייך לשנות דין זה, שהרי הן אסורות על כל האחים ולא רק על היבם, לפי שאיסורן בא להם מחמת הבעל הראשון ולא מחמת היבם (= סוטה נאסרת על בעלה מחמת שזינתה, ואיילונית הפטור שלה מגיע מחמת בעלה, שהרי קידושיה היו קידושי טעות).

מנה"מ: מהיכן אנו לומדים את דברי המשנה ש'חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום'?

נאמר "וְאִשָּׁה אֶל אַחֶתָּה לֹא תִקַּח לְצֶרֶר לְגִלּוֹת עֵרְוַתָּה עִלְיָהּ בְּמִטְיָהּ" דהיינו שאסור לאדם לשאת את אחות אשתו כשאשתו בחיים, אבל לאחר שאשתו מתה מותר לו

לשאת את אחותה. ולכאורה "עֲלִיָּה" מיותר, אלא כיון שנאמר "יְבֵא עֲלִיָּה" והיה מקום לחשוב שבכל מקרה עליו ליבם את אשת אחיו ואפילו אם היא ערוה עליו (= כגון שהיא בתו או אחות אשתו וכו'), לכך נאמר "עֲלִיָּה" בשני הפסוקים לגזרה שווה ללמדנו שכשם ש"עֲלִיָּה" הנאמר ביבום עוסק במקום מצווה כך "עֲלִיָּה" הנאמר באיסור אחות אשתו נאמר במקום מצווה, ועל זה אמרה התורה "לא תִּקַּח" ללמדנו שבשנופלת לפניך אחות אשתך (= שהיא ערוה עליך) ליבום אל תיקח אותה!

ת"ל "לְצַרֵּר" ולא לצור: מכך שנאמר "לְצַרֵּר" ולא "לצור" משמע הרבה צרות.

הגמ' לקמן בדף י"ג. מביאה שש עריות החמורות יותר מחמש עשרה העריות כתובות במשנתנו, והם: 1. אמו. 2. אשת אביו. 3. אחות אביו. 4. אחותו מאביו. 5. אשת אחי אביו. 6. אשת אחיו מאביו שיש לו בנים. שש עריות אלו יותר חמורות מחמש עשרה העריות הכתובות במשנתנו משום שהם אסורות על כל אחיו מהאב, שכשם שהם קרובות שלו כך הם קרובות של אָחִיו מהאב, וכיון שמצוות יבום נוהגת רק באחים מן האב א"כ לא יתכן בשום אופן שבעולם שעריות אלו יפלו לפניו או לפני אָחִיו ליבום.

יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו שיהיו צרותיהן אסורות: **משה שהוא אדם זר לגבי ראובן נשא את אחת משש העריות של ראובן** < משה נשא אשה נוספת < **משה מת**. האם נאמר שכשם שאסור לראובן לשאת את אשתו הראשונה של משה כיון שהיא אחת משש עריות הנ"ל, כך אסור לו לשאת את האשה הנוספת שהיא צרתה?

שאין צרה אלא מאח: איסור 'צרה' הוא רק באשה שנפלה לו ליבום מאחיו שמת, שכיון שהיא צרה של ערוה הרי שהערוה פוטרת אותה מיבום, ולאחר שנפטרה מיבום הרי היא ככל אשת אח שאסורה עליו, אבל צרה שאינה אשת אחיו כמו במקרה הנ"ל, אין שום סיבה שהיא תאסר עליו. (= אסור לאדם לשאת את אשת אחיו, אלא שהתורה אמרה שכשאחיו מת ללא בנים אז יש לו מצווה לשאת דהיינו ליבם את אשת אחיו. במקרה שאשת אחיו אסורה עליו כיון שהיא ערוה עליו כגון שהיא בתו, אז היא פוטרת את צרתה מן היבום, אבל במקרה של שש העריות הנ"ל לא מדובר שהן אשת אחיו, אלא הן נשואות לאיש זר, וממילא אין שום סיבה שלא יוכל לשאת את צרותיהן לאחר שבעליהן מת).

אזהרה (= איסור ערוה וצרתה) **שמענו**, אבל מנין שיש עונש כרת אם יבם ערוה או צרתה?

טעמא דכתב רחמנא "עֲלֶיָהּ": הגמ' מקשה על הברייתא לעיל: מדברי הברייתא הנ"ל מבואר שרק בגלל הגזרה שווה - שנאמר "עֲלֶיָהּ" גם ביבום וגם באחות אשתו אנו לומדים שאסור ליבם ערוה, אבל לולא הגזרה שווה היינו חושבים שמייבמים את אחות אשתו למרות שהיא אסורה עליו בכרת, משום שיבוא העשה של מצוות יבום וידחה את לא תעשה של איסור ערוה של אחות אשתו. ועל כך יש להקשות - שאמנם הדין הוא שעשה דוחה את לא תעשה שאין בו כרת, אבל עשה לא דוחה את לא תעשה שיש בו כרת, ואחות אשתו הוא לא תעשה שיש בו כרת.